

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНИХ ДІЙ ЗІ ЗВОРОТНИМИ ЗАВБАЧЕННЯМИ ТОНУСУ ЛЮДИНИ

Клименко В.В. Психологія цілеспрямованих дій зі зворотними завбаченнями тонусу людини. Цілеспрямована дія людини відрізняється від інших здатністю використовувати частину енергії «метаболічного хвосту обміну речовин», «сенсорної хмари», яка проливається дощем слів – нарративом та оцінкою дії в шкалі «подобається – не подобається», для підсилення чи послаблення психічної її регуляції. Вивчалися особливості здійснення внутрішньої мети психе зворотними впливами дій на тонус людини, зокрема, *ростові рухи* виявилися в анаболізмі речовин прибутковою енергією та згущенням інформації; *органи внутрішнього чуття* (гештальти і мотиви дій) – інстинкти відновлюють і зміцнюють гомеостаз – мудрість тіла; *перетворені дії на автоматизовані навички* звільняють їх від смислового контролю; *орган розум* об'єднує гештальти й образи аперцепції з невідомим і піддає їх аналізу; *орган розсудку* поєднує, синтезує протилежності у цілісність і створює завбачення – нову модель предмета, а критичність намічає спосіб її застосування.

Ключові слова: ентелехія, цілеспрямовані дії, зворотні впливи, завбачення, тонус, тропізми, інстинкти, автоматизми, розум, розсудок.

Клименко В.В. Психологія ціленаправлених дій зворотними передсказаннями тонусу людини. Целенаправленное действие человека отличается от других способностью использовать часть энергии «метаболического хвоста обмена веществ», «сенсорного облака», которая проливается дождем слов – нарративом; и оценке воздействия в шкале «нравится – не нравится», для усиления или ослабления психической ее регуляции. Положительное обратное влияние на действие усиливает регуляцию и темп развития, отрицательное – стабилизирует, придает устойчивость, стабильность и выдержку действию.

Изучались особенности осуществления внутренней цели психе обратными влияниями действий на тонус человека, в частности, ростовые движения оказались в анаболизме веществ прибыльной энергией и сгущением информации; органы внутреннего чувства (гештальты и мотивы действий) – инстинкты восстанавливают и укрепляют гомеостаз – мудрость тела; преобразованные действия на автоматизированные навыки освобождают их от смыслового контроля; орган ума объединяет гештальты и образы апперцепции с неизвестным и подвергает их анализу; орган рассудка объединяет, синтезирует противоположности в целостность и создает предсказания – новую модель предмета, а критичность намечает способ ее применения.

Ключевые слова: энтелехия, целенаправленные действия, обратные влияния, предсказания, тонус, тропизмы, инстинкты, автоматизмы, ум, рассудок.

Визначення проблеми. Під поняттям праксис розуміється усяка зміна тонусу людини щодо самої себе і довкілля. Зміни виявляються на «виході» у здобутку в результаті і зворотному впливі чи у інших психофізіологічних показниках. Зрештою будь-яке перетворення у нашому єстві, дійсному і підтвердженому фактом, відмічається як продукт роботи праксису.

Зміни енергії в обміні речовин, механізмах її перетворення та системі психофізіологічних органів дають підстави для класифікації. Активний праксис є таким, за якого дії людини слугують утворенню на «виході» прибуткової енергії. Організм акумулює енергію прибутку на «вході» наступної дії, але прямо не впливає на її здобутки. У пасивному поводженні, навпаки, робота не є джерелом енергії; вся витрачена і відновлена енергія в «виході» організму застосовується для збільшення безпосереднього «входу».

Активний праксис людини розділяється на класи: нецілеспрямований (випадковий) і цілеспрямований. Поняття «цілеспрямований» одразу означає, що дії, вчинки, поведінка тлумачаться як спрямовані на досягнення деякої мети, деякого кінцевого стану – досконалості: дієвця, *гармонії створюваного предмету* і синергічним взаєминам у просторі або в часі з іншими предметами – задачами або подіями.

Всі розходження між цілеспрямованою і нецілеспрямованою (або випадковою) дією здаються темними і вони втрачають сенс. Однак визнання праксису цілеспрямованим процесом є справою неминучою і корисною. В основі поняття цілеспрямованості лежить уявлення про нашу цілеспрямованість довільних дій. Це не є питанням осібної інтерпретації, а фізіологічний факт. Здійснюючи довільну дію, ми довільно вибираємо специфічну мету, а не специфічний рух, ми не наказуємо певним м'язам скоротитися деякою мірою й у певній послідовності, а просто задаємося метою, і рухи виконуються автоматично.

Хоч визначення цілеспрямованої дії залишається відносно неясним і позбавленим операціонального визначення, саме поняття цілеспрямованості корисне й заслуговує на застосування. Поняття «зворотний зв'язок» уживається у різних змістах.

У широкому сенсі «зворотний» означає, що частина витраченої енергії повертається на її «вхід»; прикладом служить електричний підсилювач зі зворотним зв'язком. У цих випадках він *позитивний*: частина виходу, що знову надходить до системи, має той же знак, що й первісна «вхідна» енергія або інформація. Енергія позитивного зворотного зв'язку додається до «вхідних» енергій в робочу систему, але вона не коректує її.

Поняття «зворотний зв'язок» застосовується також у вузькому смислі. Воно застосовується для позначення того, що робоча система управляється величиною *помилки* – відхилення в стані системи від мети. У цьому випадку зворотний зв'язок *негативний*, тобто енергія та інформація розбіжності дійсного стану і стану мети використовуються для обмеження «виходів» – продуктів роботи, які в протилежному випадку відхилилися від мети. Другим значенням поняття «зворотний зв'язок» ми і скористаємося, але з деякими уточненнями: поняття «зв'язок» передбачає засіб спілкування на відстані, а поняття «вплив» – дію, яку ми виявляємо стосовно предмета.

Цілеспрямовані дії зі зворотним впливом дихотомічно поділимо надвоє і одержимо:

1. Дії з передбачуваними зворотними впливами, призначеними для розв'язання задач, що описують роботу над собою або предметами поза нами;
2. Дії зі зворотними зв'язками без екстраполяції здійснюваного наміру.

Ми зупинимося на дослідженні лише цілеспрямованих дій, які керуються помилкою у здійсненні наміру, тобто розбіжністю між станами дієвця в даний момент і кінцевим станом, прийнятим у якості мети дії.

Наші дослідження взаємин людини і сфери розуму (ноосфери) [6], механізмів психомоторики [7], вікового розвитку обдарованих дітей [8], психології

творчості [10], способів вимірювання стану готовності до творчості [8], психології спорту [9] тощо свідчать: *праксис і психомоторні дії* – морфологічні органи (живі механізми) людини [12;13]; психосеміотичне дослідження понять [13]. Діючи, людина розгортає свої рухи думки, образів, почуттів та психомоторики у часі з системою координат XYZ і долає опір біодинаміки рухів та руйнівних впливів ситуації дії [7]. Морфологічний орган існує в момент вирішення задачі, відображається у почуваннях (образах і мотивах) живих рухів, змінах предмета дій і «згортається» до природної постави тіла людини.

Мета дослідження – здійснити синтаксичний аналіз основних понять психофізіології щодо виявлення особливостей використання цілеспрямованих дій зі завбачливим зворотними зв'язками і сприяти розв'язанню задач, що виникають у роботі фахівця над собою і предметами поза ним.

Гіпотези дослідження. Ми виходили з того, що дія людини – її дійсне буття, розв'язання задач перетворенням невідомого на відоме, протистояння і долання руйнівних стихій природи і соціуму; дійсна свобода у здійсненні наміру, збагачення досвідом вирішеної задачі, визначення міри досконалості себе і виробу.

Передбачалося: а) дія як сукупність і послідовність роботи органів і систем, що здійснюють намір людини, стає цілеспрямованою, коли дієвець опанує механізм завбачливого зворотного виливу, переходить із «сплячого» в робочий стан психе і сприяє збільшенню прибуткової енергії [12] й ущільненій інформації [13] на розвиток досконалості психе і продуктів праці; б) завбачливий зворотний вплив на дію містить у собі: «сенсорне хмаровиння» – образ завершеної дії, який здатний пролитися дощем слів і утворити її «фон»; «метаболический хвіст» [19] – ритм роботи енергії; оцінку мелодії рухів образів, почуттів і думок у шкалі «*подобається – не подобається*»; в) «сенсорна фігура» - *тропізми, внутрішнє чуття, навик, інтелект та поетична психе* – орган відкриттів, винаходів та «неймовірного в очевидному»; г) *порівняння й оцінки: в мікроінтервалах* протяжності, тривалості ритму, кінетичної мелодії дії; *здійсненої дії* з попереднім завбачливим наміром; теперішній стан *психе і дії* з майбутньою вершиною досконалості; функції психи будують, розвивають і удосконалюють її механізми й органи.

Синтаксичний аналіз поняття психе

З часів Аристотеля [1] з тілом і психе не виникало проблем. Людина вважалась цілісною, все в ній мудро улаштоване, доповнювало одне одного і підтримувало, кінець одного – початок другого. Але прийшов час пошуку секретів природи. Ньютон розтяв світ, Гарвей – тіло мертвяка, Р. Декарт відокремив психе від тіла. Що ж вийшло? 1. Безтілесна психе. 2. Тіло – місце перебування психе і 3. Бездушне тіло: що психе накаже, побажає, те тіло і робить; вони різні і навіть до акту «з'єднання» існують окремо одне від одного. Тобто почали мислити, що людина складена із двох половинок, самостійних субстанцій. З тих пір парадигма Р. Декарта [4] заволоділа умами не лише філософів, а й психологів майже всіх напрямків. Ось що значить для буденної свідомості сила авторитету! І на цих засадах ще й досі розвивається наукова психологія.

Ідея про універсальність структурно-анатомічних функцій людського тіла була висловлена ще Аристотелем. Його висновок: наша рука – інструмент для багатьох інструментів. Б. Спіноза [18] довів, що спосіб дії мислячого тіла визначається не ним самим, самовільно, а воно активно будує свій рух, дію відповідно до форми (образу, ідеї, схеми) будь-якого іншого предмета: мислячи, ми діємо, а діючи, мислимо. Наші психе і живий рух, дія і думка є неподільною на частини цілісністю.

В ідею про безтілесність психе і бездушність тіла повірили всі, крім Б. Спінози. На відміну від Р. Декарта, захопленого методом аналізу, Б. Спіноза застосовував методи синтезу і всюди відшукував знаки цілісності – гармонію. Аналіз без синтезу він не сприймав: тіло без психе для нього було мертвим.

Б. Спіноза доходить висновку: 1) мислення є властивістю психе; 2) живий рух – це властивість тіла, яка існує у єдності з мисленням; 3) мислення і живий рух – не дві різні субстанції, а два атрибути мислячого тіла. Звідси випливає, що мислення (як властивість психе) і живий рух (як властивість мислячого тіла) – не дві субстанції (за Р. Декартом), а два модуси, тобто, дві властивості, притаманні нашій психе, її мислячому тілу.

Але поняття психе і людська психе є різними. З одного боку, все живе має психе. З іншого, залежно від розвитку у людини існують психе: 1) рослинна; 2) тваринна; 3) поетична. За Аристотелем людська психе – ентелехія – те, що має мету у самій собі. Вона є активним началом людини, що розташоване у речовині у вигляді форм, образів та енергії. Так само і «сировина» для виробу містить у собі ентелехію досконалості, наперед приписану гармонію виробу.

Кожна з цих «психе»: відчуває, пам'ятає, співіснує з іншими психе. У людини, яка перебуває в оптимальному стані, ця тріада її властивостей в гармонії: функції всіх трьох психе працюють спільно. Чим же різняться рослинна, тваринна і поетична психе? У кожній є всі три, але вони можуть діяти всі разом синергічно, парно або нарізно, залежно від обставин життя.

Органи рослинної психе людини

Тропізми - система ростових рухів

Орган ростових рухів – це приналежності рослинної психе людини, які є вимушеними реакціями організму, надбаними у результаті творчої еволюції [2]. Вони обумовлені і регулюються змінними фізико-хімічними чинниками, виникають унаслідок їхніх впливів. Ростові рухи відіграють важливу роль в орієнтації організму в докільлі. Людина теж реактивно, вимушено реагує на механічні, термічні, оптичні, хімічні, електричні подразнення, що надходять ззовні.

Так, у кістках людини існує два види клітин-будівельників. Одні неперервно руйнують ту кісткову тканину, яка перестає отримувати навантаження. Інші, навпаки, по лінії найбільших фізичних навантажень відкладають кісткову речовину, унаслідок чого місце кріплення м'язів до кістки «пересувається» у просторі кістки на кілька сантиметрів!

Найменший елемент м'яза (рухова одиниця) має свій нерв, свій капіляр і свою нервову бляшку (датчик її станів). Природа збалансувала її так, що при оптимальному робочому режимі туди надходить достатня кількість живлення, імпульсів для роботи, а нервова бляшка постачає зворотний зв'язок, подає сигнали про свій стан. Звісно, вся трійця створена із запасом, на виріст, але в певних межах. І коли надмірно нарощується м'яз, кожна рухова одиниця теж збільшується непропорційно. В результаті імпульс від нерва її не охоплює, капіляр не забезпечує живленням і каналізацією, а бляшка втрачає контроль і шле в свідомість дезінформацію.

Неважко уявити, що відбувається з гіпертрофованим м'язом. Він позбувається:

- витривалості (каналізація не справляється зі своїми функціями, продукти обміну осідають у м'язі, який «наливається свинцем»);
- швидкості (нервовий імпульс не відповідає інерції непропорційної м'язової маси);
- еластичності (нервові бляшки «дають» помилкову інформацію, рухи стають незграбними і неточними, людина – незграбною, а м'язи при миттєвому перемиканні з одного руху на інший «рвуться»);
- гіпертрофований м'яз практично перестає бути органом чуття, він – сліпий, глухий і німий до інформації, яка до нього поступає.

Отже, надмірна м'язова маса – продукт роботи механізму тропізмів – так само шкідлива, як і надмірний жир.

Зовнішні впливи залежно від обставин викликають різні і навіть протилежні позитивні напрями руху істоти до джерела впливу, так і астенічні почуття – рухи від нього. Спостерігається деяка вибірковість і активність. Вона регулюється біологічними закономірностями, згідно з якими спричиняються рухи організму, пристосування.

Тропізми обумовлені: симетричною будовою організму; установками руху під впливом фізико-хімічних подразників; орієнтуванням щодо ліній сили тяжіння; дотиком твердого тіла; електричним струмом; фототропізм – світлом; хемотропізм – хімічними агентами тощо. Отже, взаємодія між двома або кількома чинниками Я (психе, чутливість) і фізичним впливом призводить до виникнення третього – тропізму ростового руху.

Тропізми обумовлені й внутрішніми чинниками. Їхня роль незначна, проте це не дає підстави відхиляти їхнє значення.

Отже, природне покликання тропізмів рослинної психе – бути живій істоті.

Природа через тропізми рослинної психе здійснює до цього часу непізнане перетворення неживого матеріалу на живий.

Буття ж рослинної психе означає:

- сприймання і обмін енергією з навколишнього енергетичного поля;
- ростові рухи органів рослин (згинання «тулуба», кореня, повертання листка до сонця тощо), що спричиняються однобічним впливом факторів довкілля – світла, тепла, вологи, земного тяжіння тощо;
- пошук їжі й утилізація мінеральних речовин, із яких психе мурує будову;
- перетворювач неживого на живе.

Заради чого існує в організмі система ростових рухів?

Жива істота сама собою розглядається і як утілення в ній своєї цілі, тобто *внутрішньої мети життя*. За Аристотелем, *ентелехія* – це внутрішня мета, закладена в психе природою образу зародку творчості. Вона міститься у речовині у вигляді форми (гештальту) й енергії (здатності до роботи). Істота живе і розвивається заради себе.

Органічна доцільність ентелехії розкривається зворотними впливами: в живих системах вплив (фізична взаємодія) і його кінцевий ефект стає новим вихідним в систему фактором, тобто початком нової системи - гештальтом. Регуляція й управління гештальтами здійснює роботу всупереч впливу стихій, що її порушують, зберігає динамічну рівновагу і процеси розвитку. Зрозуміло, це не та доцільність, яка притаманна діям і вчинкам людини за правилом проб і помилок.

Спрямованість процесів розвитку живої системи визначається взаємодією внутрішніх і зовнішніх умов, її активність виявляється в тенденції ростових рухів. «Накладаючи» гештальти на форми тієї чи іншої ситуації жива істота а) вибирає, б) перероблює й в) засвоює необхідні для життя речовини, що надходять до неї з довкілля. Разом з дисиміляцією здійснюються процеси анаболізму (регулювання обміну речовин в організмі).

Істота живе і розвивається заради себе. Органічна доцільність гештальту розкривається завдяки принципу зворотного зв'язку: наслідки фізичної взаємодії в живих системах змінюють і вихідний стан, тобто початковий стан системи. Спрямованість розвитку живої системи визначається взаємодією внутрішніх і зовнішніх умов, її активністю і реально виявляється в загальній тенденції ростових рухів

Регуляція й управління активністю здійснюється *саморухом*, мета якого – привести людину до *рівноваженого стану* за спадковими програмами (гештальтами), створюючи імпульси протидії зовнішнім руйнівним впливам; вони здатні не лише зберігати динамічну рівновагу, процеси розвитку та зміцнення живої істоти, а й *виводити її стан за межі засвоєної регуляції*.

Зрозуміло, це не та регуляція і доцільність, яка притаманна свідомим шаблонним діям і вчинкам людини, а *природна психічна регуляція, скеровувана законами гармонії її ества*.

Інстинкти - система внутрішнього чуття

Орган і форми психіки є одиницями спадковості, що будуються на біологічних закономірностях, виробляються у пристосуванні до середовища і здійснюються завдяки реалізації неусвідомлених природних потреб [2]. Природа має природжені задатки психіки – гештальти, взірці та мірки, завдячуючи яким людина здатна:

- сприймати у предметах і явищах з властивостями гармоній;
- розуміти їхню - привабливість і красу (джерела енергії та інформації);
- використовувати їх у спонтанній регуляції дій і поведінки.

Інстинкти – гештальти і мотиви дій здійснюються так само своєю внутрішньою метою, яка є спонукою до доцільних дій заради самої себе. Їхня доцільність є об'єктивним фактором з органічною складовою, що виявляється у

характерних для живих істот особливостях будови організму і функціонування, організації метаболічних процесів, управління та регуляції активності.

Інстинкт є живим пристроєм (сукупністю пристроїв), що: підтримує незмінність цієї психічної системи; змінює її за певними законами підтримки й експансії життя; відповідно до природного гештальту здійснює їхню саморегуляцію; регулюється внутрішнім чуттям, спонуканням; і зворотними впливами усуває дискомфорт.

Інстинкти є спадковими механізмами філогенетичного розвитку, з'являються готовими, незалежними від наування аперцепціями. Вони доцільні, пристосовані до визначених, життєво важливих для організму ситуацій, здійснюються без усвідомлення мети, без передбачення результату, автоматично, підсвідомим спонуканням. В інстинктивних діях переважає стабільність і відносна стереотипність; різні їхні поводження залишаються однією загальною структурою.

Те, що «інстинкти» здійснюються без знання й урахування їхнього значення й наслідків, безперечно «доцільність», є доказом мудрості природи. Інстинкти захищають життя, а інтелект шукає, досліджує і дуже часто помиляється; інстинкт не шукає того, чого організму не вистачає і завжди знаходить внутрішнім чуттям. Він не протиставляється інтелекту. Він його перевершує надійністю досягнень.

Порушення гомеостазу викликає чуттєві сигнали про виникнення різниці між природним тонусом людини (Solwert) або гештальтом та дійсним (Istwert) станом організму в даний момент життя. І що більша різниця ($\pm\Delta w$) між фізіологічними змінами в організмі (зокрема, ендокринними, наприклад, активністю статевих залоз в інстинктах, пов'язаних із статтю) і природним гештальтом, то тим сильніша інстинктивна дія.

У природному (Solwert) гештальті генетично започаткована інтенція, ставлення до не-Я або «образу ситуації». Інтенція – природний намір, ціль гештальтам, спрямованість істоти на привласнення і використання життєво важливих властивостей предметів. Порушення гомеостазу утворює чуттєву різницю ($\pm\Delta w$) між сигналами, природним гештальтом та тонусом організму (Istwert) й «образом ситуації».

Наявність дискомфорту визначає напрям пошуку джерел нестачі й об'єднує різні живі рухи в єдине ціле, чим і відрізняється інстинктивна дія від простої суми рефлексів. Що більша різниця ($\pm\Delta w$) між фізіологічними змінами в організмі, то сильнішою є система сенсорної корекції, жадання інстинктивної дії.

«Накладанням» гештальтів інтенції на структурні форми тієї чи іншої ситуації жива істота відшукує у навколишньому середовищі джерела енергії, інформації та речовини, заповнюючи їх дефіцит і відновлює комфортний стан.

Обмеженість мотивації інстинкту гомеостазом відрізняє його від інших форм мотивації дій людини специфічними: 1) інтенцією – способом біологічної мотивації; 2) інстинктивною дією – механізмами виконання, яке регулюється органічною мотивацією; 3) обидві виконуються спонтанно поза контролем свідомості.

Хоча інстинктивна дія автоматична і здійснюється стабільними механізмами, вона, однак, відрізняється від машинної дії. Дискомфорт утворює готовність діяти у визначеному напрямі. Це означає, що існує зона регулювання ($\pm\Delta w$), яка перевершує, або зменшує «територію» гештальту. Регулювання в обох випадках обмежується зоною насичення, яке і припиняє її дію. Якщо гештальт й образ ситуації співпадають, стають схожими, то це свідчення того, що задача оптимально вирішена, дискомфорт перетворено на «оперативний спокій», а організм готовий до наступної дії.

У подоланні ситуації та її змінюваності інстинкт зближається з розумними діями, виконанням родової програми та боротьбою за власну територію й прагнення її збільшити (бажано, не завдавши збитків подібним собі, але за рахунок території «рослинних психе» іншого виду).

Навички, інтелект, інстинкт відрізняються, але в той же час є щільно пов'язаними психічними органами. Якщо говорити про *інстинкти* людини (харчовий, сексуальний тощо), то це функціональні механізми, що суттєво, докорінно відрізняються від інстинктів тварин. Недарма для їхнього позначення часто вводять нові поняття: потяги, стан організму, в якому виявляється зацікавленість чуттєвого відображення, дискомфорт потреби; *інтенції* – своєрідні внутрішні сили організму, що спонукають його до дій; *інстинкти* наслідування – неупереджене оволодіння, розуміння, осягнення природи.

Вони всі разом є засобами збереження внутрішньої гармонії від руйнівних впливів і умовами розгортання процесів творчості.

Жива істота через тваринну психе: здійснює експансію життя; зберігає гармонію всього живого на землі; спонтанно підтримує рівновагу в собі, не відчувати впливів природи є ідеалом тваринного існування. Якщо істота сита і здорова, то вона або спить, або грається. Якщо комфорт усередині неї або зовні порушений, то тварина починає рухатися, щоб усунути причину дискомфорту. Тварина живе за рахунок рослинного життя або життя іншої тварини, але ніколи без крайньої потреби не зробить нічого, що порушувало б гармонію природи.

Тваринна психе своїм існуванням немовби нічого не змінює у світі, а насправді вона виконує величезну роботу заради збереження життя на Землі. Тварина не може, як людина, впливати на процеси у природі. Але тваринна психе в людині виконує функції, які нічим неможливо замінити, а саме: фіксує порушення гармонії, оцінює її та реагує на порушення протидією, щоб її вирівняти силоміць.

Функціональний орган інстинкту і його гештальт не потребує тренування, зберігається без підкріплення, стійкий і мало змінюваний, автономний і стереотипний. Він є природженим пусковим механізмом і вмикається в роботу біологічно значущими для живої істоти впливами, «образом ситуації». Мета функціонального органу внутрішнього чуття (образу і мотиву дій) є тим, «заради чого існує жива істота» та «заради чого мета здійснюється».

Кожна дія людини спрямовується наміром, думкою, почуттями, свідомою метою. Так і мета інстинкту передують дійсності продукту, за її мірками виробленого. Внутрішня мета тропізму потребує реалізації, предмета втілення, у якому

вона тільки й отримує певний сенс і визначеність. Мета внутрішнього чуття – дискомфорт, потяг та органічні потреби, що породжуються єством заради самого себе, і збереженням не лише самого себе, а й підтримання експансії життя.

Природне покликання рослинної душі — бути живий істоті.

Природа через рослинну душу *перетворює неживі речовини на живий матеріал.*

Тваринна психе людини

Навички – психічна система призвичаєних дій

Образ призвичаєних дій живої істоти – штучне і прижиттєве психічне утворення. Воно здійснює органічне пристосування будови істоти та її функціонування у змінних умовах існування у ситуаціях життя, теж заради самої себе. Розвиток навички утворює систему регуляторних процесів, забезпечуючи сталі, стандартні та економічні її здійснення. Це означає, що реалізація призвичаєної дії відбувається одним і тим же способом, добір якого визначається: змістом задачі; зовнішніми умовами; можливостями людини.

Сталість виконання – це стабільність усіх складових, незалежно від впливів зовнішніх та внутрішніх факторів, що збурюють дію. Стандартність і сталість навички передбачають рухливість регуляторних процесів, що складають її сутність. Навички, як і інстинкти, існують на різних ступенях психічного розвитку тваринної психе. Вони істотно відрізняються. З одного боку, навички наближаються до інстинктів, з іншого, наближаються до розумності, інтелекту.

Навичка – вузькоспеціалізована дія, набута вправами, досвідом, яка регулюється штучно утвореним гештальтам. Характер призвичаєної дії залежить від умов, пов'язаних із її утворенням, а саме: від сприймання ситуації, у якій виробляється навичка, від її рецепції; організації дії (стабільної й шаблонної чи мінливої), лабільного характеру навички.

«Накладанням» гештальтів на структурні форми тієї чи іншої ситуації ми своїми діями шукаємо лінію мінімального опору рухам – стану комфорту і насолоди дією.

Існують види навички: первинно автоматичні дії, що мимоволі складаються на інстинктивній мотивації, в результаті збігу обставин; навички, що виробляються в навчанні, за допомогою навмисного закріплення автоматизації. Процес вироблення навичок забезпечується законами:

1) *вправлення* – міцно закріплюється рух, який частіше повторюється за принципом мінімальної дії: щоб виконати мінімальну дію, треба витратити мінімальну енергію із всіх можливих, які завжди більші за неї;

2) *ефекту дії* – частіше повторюється рух, який приносить задоволення, і що більша розбіжність ($\pm \Delta w$), між природними (Solwert) – гештальтами, то більшу чуттєву нагороду (вдоволенням) одержує людина за доцільну активність; надмірна розбіжність між ними – людина штрафується, позбавляється вдоволення і поділяє страждання; так діє принцип насолоди або винагороди за досконалість дії;

3) *готовності* – для утворення навички потрібна влаштованість організму (оптимальний стан).

До поняття «готовність» входять: зрілість нервових механізмів, не утомленість, установка («особливий стан розуму») та почуття гармонії рухів. Зведення навчання людини до засвоєння навичок, а утворення навичок – до механічного процесу повторення, в якому розуміння, свідомість нібито не відіграють ніякої ролі, тим не менш виправдане.

Характер призвичаєної дії залежить від умов, пов'язаних із нею, а саме: від сприймання ситуації, у якій виробляється навичка, від її рецепції; організації дії: стабільної й шаблонної чи мінливої, лабільного характеру навички. Гнучкість навички, адекватність перенесення її на різні ситуації суттєво залежить від того, як у сприйнятті змінюються, виділяються риси, істотні для дії, закріплені в навичці. Призвичаєна дія у вигляді навички або звички, доцільна в умовах, які з нею пов'язані. Залежність же навички від сприйняття умов, з якими пов'язується дія, не однобічна.

Порівняння механізмів навичок, що утворюються в навчанні на основі розуміння, вторинної автоматизації та автоматично утвореними навичками виявляє принципове розходження. Процеси утворення і функціонування підкоряються різним закономірностям. Але це не означає виникнення чогось нового, бо навичка завжди виробляється за допомогою проб і помилок із старого випадковими повтореннями. Однак, навички утворюються не лише методом «проб і помилок», а й свідомим розвитком дії (пізнавальної, моральної – вчинку, або естетичної), зокрема, законами:

1) мінімальної дії: щоб отримати позитивну зміну (найменшу) у кількості енергії, треба виконати найменшу роботу з усіх можливих;

2) максимальної дії: щоб виконати максимальну дію, треба витратити мінімальну кількість енергії з усіх можливих. Отже, усі інші витрати значно більші і збиткові;

3) мінімального постійного приросту потужності механізму творчості: кожна дія повинна нести позитивні зміни і вести до них хоча б в одному з механізмів за рахунок індукції надмірного анаболізму, тому систематично повинні бути: а) максимальні дії; б) мінімальні прирости потужності окремих механізмів; в) оптимальний час відпочинку для придбання готовності до наступної дії з меншою потужністю.

Мінімальна дія – вирішення задачі мінімальної складності – дає малий приріст потужності механізму творчості: а) стабільність визрівання; б) уникнення перевантажень і втоми; в) постійний стан свіжості людини — готовність і бажання діяти.

Максимальна дія – задача найважчої складності – створює умови для розширення діапазонів коливань енергії, швидкості мислення, глибини і потужності почуттів і уяви.

У наведених законах враховане те, що дозволене (доцільне і гармонійне, яке несе у собі позитивні внутрішні зміни, і те, що заборонене) і що шкідливе для тіла і психе. Будь-яка інша дія з тими самими показниками, хоч і з більшими витратами енергії, ніж треба, непродуктивна, неекономічна, має низький ККД.

Такі дії ведуть до передчасного виснаження енергії, сповільнення процесу придбання, прирощування потужності механізму творчості, а згодом і до спаду його потужності.

Отже, синергії енергетичних витрат і продукти роботи механізмів, дозволені природою людській психе й тілу, і є найпродуктивнішим. Мінімальний постійний приріст у кожному із механізмів творчості є умовою його дієздатності.

Гнучкість навички, адекватність перенесення її на різні ситуації суттєво залежить від того, як у сприйнятті змінюються, виділяються риси, істотні для дії, закріплені в навичці. Призвичаєна дія у вигляді навички або звички, доцільна в умовах, які з нею пов'язані.

Несхожості стабільних і лабільних навичок позначаються й у механізмі функціонування. Навички, в яких панує шаблонність із визначеними рухами, закріплені у стабільній послідовності, функціонують, переносяться з однієї ситуації на іншу переважно на підставі спільності елементів. Навички, в яких панує лабільність із закріпленою загальною схемою дії, здійснюються в різних ситуаціях розмаїтими рухами, функціонують і переносять з однієї ситуації на іншу спільність структур.

Лабільність чи варіативність, і стабільність чи нерозвиненість навички є зворотною стороною точності сприйняття й розуміння ситуації. Між навичкою й інтелектом існують єдність та розбіжності, внутрішні протилежності, суперечності. Без них неможливий розвиток навички. Розвиток інтелекту неможливий без злому первинного автоматизму навички.

Навичка – опанована здібність, інструмент для репродукції придбаного людиною. Вона самодостатня лише для виконання роботи у відомих умовах діяльності. Навичок на всі випадки не існує, вони призначені для чогось часткового і виконуються без суворого контролю з боку свідомості, тобто автоматично, бездумно. Навичка включається в активність відповідно до умов і обставин діяльності, оскільки вона не визначається метою. Тому навичка не стикається з незнанням і здатна забезпечити виконання лише відомої і механічної роботи.

Розумові та психомоторні дії передбачають перетворення невідомого на відоме за допомогою мислення, почуттів та уяви. За цих умов засвоюються дійові відомості, придатні для користування. Тут помічаються продуктивні, творчі процеси.

Переважає користування учнем мнемічними діями веде до механічного заучування, тобто він створює другий відбиток програмного матеріалу у своїй свідомості, копію без розуміння системи думок, започаткованих у тексті. В цьому випадку знання існують у формі системи дискурсивно-логічних символів, які потребують перекодування на осмислене повідомлення з чуттєво-інтуїтивним сенсом.

Навик – інструмент дій людини, репродуктивна акція, яка є:

- стимульно-реактивним способом активності;
- способом застосування засвоєних знань;
- виконується автоматично і призвичаєна до стандартних умов;
- регулюється обставинами, здійснюється без свідомості й волі;

- необхідний елемент уміння.

Уміння – репродуктивний інструмент, створений із знань і навиків, оздоблених чуттєво-інтуїтивними смислами предмета дій. Уміннями людина здатна: вибирати адекватні до умов прийоми дій з числа засвоєних, здійснювати їхню реалізацію, а також погодження та узгодження знань відповідно до мети роботи.

Можна сказати, що *уміння – багатоваріантна навичка, яка застосовується у репродуктивній діяльності, але порівняно з нею, вона швидше відгукується на варіантність умов і вимог мети, діє швидко й пластично*. Сказане стосується всіх типів умінь.

Предмет навчання – це процес перетворення незнання на знання, невміння на уміння, незграбних дій на навички. Але перетворення незнання на знання, невідомого на відоме вимагає від людини не репродуктивної роботи, до якої переважно зводиться освітня система, а творчих здібностей, активності механізму творчості, напруження психіки та свідомості.

Дія. Розумова, психомоторна або мнемічна є інструментами дій зростання знань, що здійснюється за формулами: незнання – дія – знання; невміння – дія – уміння; незграбні – дії – навички.

Отже, між знанням, яким оволоділа людина, і незнанням, яке треба перетворити на знання, розташована *дія – процес вирішення задач*. Вони разом покликані до точного відтворення навчального матеріалу. Важливі не лише знання, уміння і навички (продукти і способи відображення), але й система незнання, яка дається не для простого заучування, а для протидії учневі, щоб розвивати продуктивні, творчі здібності (мислення, почуття та уяву).

Призвичаєна дія – це добір визначених комбінацій із числа наявних реакцій і не вимагає критичного ставлення. Доцільність навички розглядається, з одного боку, як дія заради самої себе, а з іншого, як відношення в системі «Я – прaxis – не-Я» з яскраво ціннісним сенсом і критерієм її досконалості.

Сигнали неузгодження гештальту і образу ситуації ($\pm \Delta w$) – чуттєвий матеріал для формування корекції рухів думки, почуттів та уяви. Хоча плин цих психофізіологічних процесів визначається у внутрішньо замкнених відношеннях, але вони спрямовані на перебудову образу ситуації.

Існує і протиборство психічних систем: реалізація однієї є усуненням інших, тому потрібний свідомий добір для розвитку доцільних потенцій і нейтралізації небажаних навичок та пошуку нових. Градація ступенів активності психічних систем спричиняє виникнення інтерференції-гальма у механізмі творчості. У гештальті існує й загальна тенденція до саморозвитку: розрізнені елементи тяжіють до утворення цілісності, групуються у простоту і врівноважену систему.

Доцільність навички розглядається, з одного боку, як дія заради самої себе, а з іншого, як деяке відношення, що складається в системі «Я – прaxis – не-Я» з яскраво вираженим ціннісним сенсом і критерієм її досконалості.

Призвичаєна автоматизована навичка спрощує регуляцію рухів думки, почуттів та образів, чим розширює час і простір для винаходів, відкриттів та виявлення небувалого у житті людини.

Тваринна душа – це єдність тропізмів, інстинктів, пам'яті і почуттів.

Природне покликання тваринної душі – *підтримувати життя власне та подібних собі в стані гармонії*.

Природне покликання інстинктів своїми гештальтами – утримувати внутрішній і зовнішній комфорт існування істоти та експансію життя.

Через тваринну психе жива істота *зберігає гармонію всього живого на Землі*.

Інтелект — орган доцільної рецепції

«Розумна» дія людини з розвиненим інтелектом протиставляється інстинкту з його сліпотою та навичці з її автоматизмом як протилежності. Разом із тим елементи розумності, інтелекту існують і в інстинкті, і в навичці; і вся історія їхнього розвитку сплітається з розвитком інтелекту, виявляючи їхні суперечності та єдність. Загальним джерелом розвитку цих психічних утворень є *незбіг* гештальту в образі ситуації, утворення своєрідного оператора ($\pm\Delta w$), що породжує сенсорно-перцептивні дії і об'єднує інтенцію вирішення задачі.

Орган доцільної рецепції, на відміну від таких психічних явищ, як почуття, воля, інтуїція, уява, спрямований на розуміння, розсуд, здатність долати задачі. Він зобов'язує нас користуватися абстракціями й пристосовуватися до нових ситуацій тощо, розвивати здатність при звичаюватися. «Розумна» дія – усяка дія, що відповідає об'єктивним, істотним для даної задачі умовам. Таким чином, «розумність» дії залежить, насамперед, від точності сприйняття ситуації.

Ядро інтелекту – це здатність до розуміння відображених предметів і явищ; вирішення задач, що вимагають оперування абстракціями; використання набутого досвіду для подолання задач та пристосування себе до нових ситуацій; виділення в ситуації істотних властивостей, зв'язків, відносин та узгодження своїх дій.

Слід мати на увазі й розвиненість мети «розумної дії», яка передбачає наявність: уміння діяти (як і якими засобами досягається та або інша мета); уявлення про доцільність (прагнення досягти благої мети); морального сенсу дії (якою є мета, до якої людині треба прагнути?).

Отже, задача інтелекту – розгорнути в активності заздалегідь задану розвитком досконалість, повноцінне функціонування предметів і явищ, над якими працює людина. «Накладанням» гештальтів на структурні форми тієї чи іншої ситуації ми відшукуємо у ситуації незручності, опори діям або замах на суверенітет і свободу ($\pm\Delta w$) або повільно уживаємося і пристосовуємося до руйнівних факторів, чим забезпечуємо відновлення комфорту, максимуму вигоди у роботі.

Людина, спрямована на самозбереження і самовідтворення (інстинкти), стає зрозумілою з погляду «мети започаткованої в собі», а розвиток себе від «мети в собі» до усвідомлення «мети зовні себе» є початком становлення особистості.

Механізмами *асиміляції* здійснюється засвоєння, переробка та використання істотної енергії та інформації від предметів і явищ із довкілля. Одночасно здійснюється *акомодація*. З набуттям навичок і умінь, ми освоюємося з певними умовами, виробляючи у собі відповідні якості і властивості, стаємо здатними, звичними до *існування* у новому, незнайомому середовищі. Змінюємо свої по-

гляди, переконання, смаки, уміло пристосовуючись до обставин. Психічні процеси наслідування і пристосування є визначальними поняттями стадіального розвитку інтелекту дитини (Ж. П'яже).

Користуючись методом дихотомії щодо психічних явищ і систем людини, ми рухаємося від теоретичних положень до вивчення *розсуду* (здатності судження) й *розуму* (системи дій, що розкривають природу і сенс того, що розташоване *на межі з невідомим*) з їхніми прагненнями й системою потягів.

Розум (*Vernunft*) і розсудок (*Verstand*) є складовими інтелекту людини (І. Кант)/ Розсудок впорядковує хаотичні факти й утворює цілісність, вносить порядок у сприйняте. Проте, упорядковуючи їх, він не виходить за межі наявного знання, лише асимілює, переробляючи й засвоюючи не-Я – довкілля. Отже, за І. Кантом [5], інтелект має дві частини: розум і розсудок. Розум – здатність створювати поняття, виходити за межі існуючого знання, а розсудок – здатність упорядковувати за своїми законами хаотичні уявлення, ідеї, форми усвідомлення мети діяльності. Розум же проектує подальшу рецепцію довкілля чи практичні дії.

Здатність раціонального пізнання відрізняється від функцій органів психе, таких як почуття, воля, інтуїція, уява тощо та вирішення задач. Досі мало кого цікавило, на якому матеріалі – чуттєво-інтуїтивному чи дискурсивно-логічному – реалізується ідея й проекція. Йдеться про функції психомоторики, органа людини, яким вона перетворює духовне на матеріальне. Зробимо деяке уточнення. Мислення – це процес, а розум і розсудок – здібності. Межа сили розуму – невідоме, приховане від людей. Міркує той, хто нужду має. Міркування – заглиблення думками у невідоме предмета, обдумування його з усіх боків. А здогад, то домисел до предмета думки, припущення міркування.

Розум аналізує та оцінює дані органів чуття та надбання розсудку, а також сам себе. Він допомагає людині робити відкриття, винаходи та створювати художні образи. Силою розуму людина оперує поняттями, розкриває їхню природу та зміст.

Головна особливість і покликання розумом діючої людини полягає у її ставленні до всякої речі, вона діє як того вимагає її сутність, вона створює нові ідеї, які руйнують системи знання й уявлення, схеми та шаблони дій. Саме з діями розуму пов'язана продуктивна здатність уяви, яка є основою творчості людини.

Розсудкова людина працює з відомими предметами та явищами, що даються як дрібні фрагменти, конгломерат. Вона користується раніше придбаними когнітивними схемами й шаблонами обробки відображення без проникнення у змістову сутність формально впорядкованих понять. Схеми та шаблони є готовими «мірилами» оцінки почуттєвого матеріалу та для конструювання результатів.

Розсудок – носій стандартності, сліпого нормування, тому людина іноді ставиться ворожо до здобутків розуму. Разом із тим, хоча вона й орієнтується на цілісність, на абсолютні принципи, та все таки має потребу в ідеях, які створює розум. Він є необхідним моментом будь-якої пізнавальної, проектувальної, практичної дії, позаяк надає думці однозначності, системності та суворості. Розмірковування оперує готовими формулами, стереотипами, типовими проектами тощо, робить науку, знання широкочисливаними у практиці.

Лише єдність властивостей розуму, розсудку та інтуїції утворює стани механізму творчості, описані формулами. Комбінаторика їхніх механізмів утворює:

- розумову людину з домінантами: почуття – мислення – уява; почуття – уява – мислення;
- інтуїтивну: уява – мислення – почуття, уява – почуття – мислення;
- розсудливу: мислення – почуття – уява, мислення – уява – почуття.

Розумові дії людини охоплюють притаманні їй операції:

- аналіз предмета: розчленування шуканих частин, елементів, ознак чи властивостей;
- абстрагування та виокремлення одних ознак і властивостей від інших у предметі;
- конкретизація: звернення абстрактного до реально існуючого предмета, яке підтверджує здійснене приведення до структурної відповідності з образом цього предмета у психіці людини тощо.

Завдячуючи розумовим діям людина висуває нові гіпотези, які виходять за межі попередніх чуттєво-інтуїтивних та дискурсивно-логічних знань. Разом з тим розуму притаманна спонтанна сила, що не залежить від досвіду: невідоме те, чого не вистачало в досвіді.

Розсудкові дії – це спосіб інтелектуальної активності за раніше знайденими схемами і шаблонами, без проникнення до змісту формально упорядкованих образів, почуттів та думок. Людина, яка опанувала розсудкові дії, користується:

- синтезом; об'єднанням відшуканих і виділенням у ньому шуканих частин, елементів, ознак чи властивостей в єдине ціле, яке так або інакше відповідає меті дослідження чи практичній дії;
- узагальненням відображеного – продовженням і поглибленням синтезу властивостей елементів тощо, спочатку поверхневих, а згодом глибинних явищ психіки;
- судженням – здатністю доводити, або заперечувати, створювати поняття;
- формуванням образу, почуття чи думки (системи думок – тексту), в яких *щось* стверджується або заперечується до приналежності їх до предмета.

Порівняння – це привілеї інтуїтивно діючої людини, здатної синтезувати обидва види дій, засоби аналізу й синтезу змісту, що відкриваються у предметах і явищах живим відображенням, в універсальний засіб творчості. Порівняння спрямоване на встановлення схожості і відмінності ознак, властивостей предметів чи явищ. Порівняння виявляє їхні кількісні та якісні характеристики, класифікує, упорядковує та оцінює зміст.

Порівняти не означає лише приміряти «одне» до «іншого» і виявити можливі між ними відношення, а й збагнути єдність різноманітного. Отже, без порівняння нічого не можна зрозуміти, а тим паче створити оригінальне і самодостатнє.

Що менша розбіжність ($\pm \Delta w$) між природним (Solwert) – гештальтом та дійсним втіленням мети (Istwert) – образом ситуації, то швидше здійснюється асиміляція зовнішнього світу і при акомодатії до умов існування у довкіллі.

Психічна система набуває внутрішньої і зовнішньої упорядкованості, узгодженості й цілісності явищ та процесів, утворюється єдність цих протилежностей, які проникають, переходять одна в одну, породжують і взаємно зумовлюють одна одну.

Розвиток інтелекту виражається у зміні поведінки в такій послідовності: 1) інстинкти переходять у потяги; 2) змінюються і взаємини між інтелектом, навичкою й інстинктом; 3) елементи інтелекту, спочатку вкладені усередину інстинкту й навички, виявляються нестереотипними, змінюються відповідно до ситуації; 4) навички перебудовуються на основі інтелектуальної дії: за умов спеціального тренування і вправ навичка перетворюється на інтелектуальну операцію.

Навичка, що змінюється під впливом досвіду, особливо близька до інтелекту. У цьому разі інтелектуальна дія характеризується специфічною мотивацією: цікавості, допитливості, пізнавального інтересу; цікавість є потребою, що виникає у процесі дій, яка розчленовує та змінює предмети та явища.

Інтерес виявляється у прагненні маніпулювати речами, змінами у речах. «Дослідницький» імпульс – це інтерес до предмета, породжений тими змінами та впливами на нього. Інтелектуальні операції є не тільки «практичними», влітаються в чуттєву тканину дії, а й стають теоретичними, опосередкованими. «Хитрий» людський розум, здійснюючи мету, використовує окрім живих засобів ще й зовнішні пристосування; внаслідок цього людина отримує зовсім не те, чого прагнула, часто це дещо, протилежне наміру. Мета є лише почуванням, образом або думкою, які мають відбитися від деякого предмета. Тому предмет набуває форми мети, а, насправді, повинен виявити лише сутність матеріалу, в який ця мета втілена.

Психічна система раціонального пізнання – інтелект – регулюється гештальтом, наповненим спонтанними дослідними імпульсами, спричиненою ними цікавістю, допитливістю, практичною дією тощо, спрямованими до утворення внутрішньої і зовнішньої гармонії з не-Я, з довкіллям.

Межею активності інтелекту є стан, коли гештальт під впливом внутрішніх сил (які підтримують і відновлюють його організацію, або дезорганізують) спонтанно утворює сталу рівновагу з не - Я.

Поетична психе людини

Поетична, творча психе людини – суть, плід спільної роботи механізмів почуття, мислення і уяви. Це означає, що поетична психе людини чутлива до найменших порушень гомеостазу (за рахунок змін навколо неї), оцінює ситуацію і ключає моторику, щоб зберегти свою цілісність.

Для того, щоб виникло почуття, зовсім не обов'язковими є прояви очевидної агресії, або – навпаки – збільшення комфорту. Досить енергетичного або інформаційного впливу, і психе відгукується почуванням.

Людина саме через поетичну психе перетворює живе на духовне – продукт роботи почуттів, мислення і уяви.

Механізм творчості – орган людини. Людини, а не її тіла. Але на відміну від анатомічних органів тіла цей орган творчості:

- спонтанно визріває як окремі психічні системи через автогенезу, об'єднуючи їх у ціле й передбачає доцільний розвиток;

- *морфологічний* – він не має просторової локалізації і працює поза тілом, не пов'язаний з органами чуття та систем тіла;
- *визрілий*, є продуктом доцільного розвитку людини, створюється вправами з вирішенням мисленневих, почуттєвих задач, розвитком психомоторики й уяви та нарощуванням енергопотенціалу;
- *безмежний* – функціонує так само, як і анатомічні органи, але відрізняється від останніх, для нього не існує ні фізіологічних, ні анатомічних лімітів, він користується лише дозволеними природою потужними механізмами творчості.

Чим відрізняється механізм творчості від інших анатомічних утворень у тілі? Внутрішні, анатомічні органи мають зовсім інші функції: 1) підтримують гомеостаз - сталість внутрішнього стану тіла; 2) забезпечують життя; 3) є опорою продуктивності механізму творчості.

Різниця очевидна, але й спільність є безперечною, бо механізм творчості й органи життєзабезпечення мають подвійну генезу:

- *природну* – зароджуються й виникають не під впливом зовнішніх причин, а внаслідок власного визрівання, здатності до активних дій, зумовлених внутрішніми імпульсами;
- *ноосферну* – започатковуються як утворення в автогенезі, підсилюються зовнішніми впливами, спеціальними вправами, взаємозв'язками з предметами – з не-Я; передбачають доцільний розвиток як цілісного механізму, який створює людину, здатну до творчості.

Механізм творчості, виконуючи суто людські функції, виходить далеко за межі тіла і його найближчого місця перебування: дає змогу жити в *ноосфері* і користуватися її здобутками; забезпечує зв'язок із *логосом*; є провідною умовою життя – інструментом творчості.

Механізму творчості властива здатність користуватися енергією і перетворювати її з однієї форми на іншу, що є важливим для розуміння процесів творчості людини. Якщо він у дієвому стані, то людина здатна перетворювати рецепцію на власні здобутки, опановувати його і користуватися як інструментом дій. Людина у цьому стані здатна не лише до фізичної або рутинної роботи, а й до творчості: *людина набуває здатностей мудреця, генія або таланту.*

Природне покликання поетичної психе - творити.

Людина поетичною психе перетворює живе – почуття, думки та образи – на духовне.

Висновки

Цілеспрямована дія людини відрізняється від інших, рутинних видів роботи тим, що вона – її дійсне буття, розв'язання задач, перетворення невідомого на відоме, протистояння і додання руйнівних стихій природи і соціуму; дійсна свобода у здійсненні наміру, збагачення досвідом вирішеної задачі, визначення міри досконалості себе і виробу. Дійсна свобода у здійсненні наміру, збагачення досвідом вирішеної задачі, визначення міри досконалості себе і виробу.

Цілеспрямована дія зі зворотним впливом передбачає продуктивне використання частини енергії «метаболічного хвоста обміну речовин» і «сенсорної

хмари», яка проливається дощем слів – наративом та оцінкою дії в шкалі «подобається /не подобається», для підсилення чи послаблення психічної її регуляції. *Порівняння і оцінки: в мікроінтервалах* протяжності, тривалості ритму, кінетичної мелодії дії; *здійсненої дії* з попереднім завбачливим наміром; теперішній стан *психе і дії* з майбутньою вершиною досконалості; функції психе будують, розвивають і удосконалюють її механізми і органи.

«Метаболічний хвіст» – згусток енергії, спроможний підсилювати роботу механізмів подальшої дії, утворювати стахостичний процес взаємного підсилювання кожної наступної дії. «Сенсорна хмара» – матеріал для утворення образів, почуттів і думок з метою уточнення предметності, порівнянь і оцінювання дій: дихотомія образу на «відоме – невідоме», трихотомія почуттів на «гностичні», «етичні», «поетичні» та думка «правильна» – «помилкова» відкриває широкий простір критичному виробленню протидій незручним явищам. «Сенсорна фігура» - *тропізми, внутрішнє чуття, навички, інтелект та поетична психе – орган відкриттів, винаходів та «неймовірного в очевидному».*

Позитивний зворотний вплив на дію підсилює регуляції і темп розвитку, негативний – стабілізує, надає стійкості, стабільності і витримки дії. Коли дієвець опанує механізм завбачливого зворотного виливу, переходить із «сплячого» в робочий стан психе і сприяє збільшенню прибуткової енергії й ущільненої інформації на розвиток досконалості психе і продуктів праці.

Вивчалися особливості розгортання і здійснення внутрішньої мети психе зворотними впливами дій на тонус людини. Зокрема, філогенетична онтогенетична творча еволюція внутрішньої мети дії людини є її утворення: *ростові рухи* виявилися в анаболізмі речовин прибутковою енергією та згущенням інформації; *органи внутрішнього чуття* (гештальти і мотиви дій) – інстинкти відновлюють і зміцнюють гомеостаз – мудрість тіла; *перетворені дії на автоматизовані навички* звільняють їх від смислового контролю; *орган розум* об'єднує гештальти і образи аперцепції з невідомим і піддає їх аналізу; *орган розсуду* поєднує, синтезує протилежності у цілісність і створює завбачення – нову модель предмета, а критичність намічає спосіб її застосування.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Соч. в 4-х т. М.: Мысль, 1981.
2. Бергсон А. Творческая эволюция. Минск, 1999. 414 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. В 3-х т., М: Мысль, 1974.
4. Декарт Р. Избр. произв., М., 1950.
5. Кант И. Критика способности суждения. М.: Искусство, 1994. 367 с.
6. Клименко В. В. Людина і ноосфера. К.: Альфа, 1993. 274 с.
7. Клименко В. В. Механізми психомоторики людини. К., 1997. 192 с.
8. Клименко В. В. Психологические тесты таланта. Х.: Фолио, 1996. 414 с.
9. Клименко В. В. Как воспитывать вундеркинда. Х.: Фолио, 1996. 463 с.
10. Клименко В.В. Психологія творчості. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.
11. Клименко В. В. Психологія спорту. К.: Академія, 2007. 437 с.

12. Клименко В.В. Психофізіологічні механізми праксису людини. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 640 с.
13. Клименко В.В. Теоретико-методологічні проблеми психології: психосеміотичний аналіз понять. К.: Видавничий дім «Слово», 2017. 304с.
14. Клименко В.В. Психофізіологічна асиметрія півкуль мозку і сервомеханізми у здійсненні наміру людини / В.В. Клименко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту Психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 17. С. 89-106.
15. Клименко В.В. Психофізіологічні сервомеханізми енергетичної життєстійкості людини / В.В. Клименко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту Психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2019. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 18. С. 43-73.
16. Клименко В. В. Психофізіологічні механізми праксису людини. Lambert academic publishing, 2020. 268 s.
17. Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу “людина-людина”: монографія / За ред. О.М. Кокуна. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 266 с.
18. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: монографія / О.М. Кокур, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О.М. Кокуна. К.: Педагогічна думка, 2015. 297 с.
19. Сеченов И. М. Элементы мысли // Избр. произвед.: физиология и психология. Т. 1. М., 1952. С. 272-427.
20. Спиноза Б. Избр. произв., М. 1957.
21. Ухтомский А. А. Учение о доминанте. // Собр. соч., т.1. Л., 1950. 330 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Aristotel. Soch. v 4-h t. M.: Mysl, 1981.
2. Bergson A. Tvorcheskaya evolyuciya. Minsk, 1999. 414 s.
3. Gegel G. V. F. Enciklopediya filosofskih nauk. V 3-h t., M: Mysl, 1974.
4. Dekart R. Izbr. proizv., M., 1950.
5. Kant I. Kritika sposobnosti suzhdeniya. M.: Iskusstvo, 1994. 367 s.
6. Klimenko V. V. Lyudina i noosfera. K.: Alfa, 1993. 274 s.
7. Klivenko V. V. Mehanizmi psihomotoriki lyudini. K., 1997. 192 s.
8. Klivenko V. V. Psihologicheskie testy talanta. H.: Folio, 1996. 414 s.
9. Klivenko V. V. Kak vospityvat vunderkinda. H.: Folio, 1996. 463 s.
10. Klivenko V.V. Psihologiya tvorchosti. K.: Centr navchalnoyi literaturi, 2006. 480 s.
11. Klivenko V. V. Psihologiya sportu. K.: Akademiya, 2007. 437 s.
12. Klivenko V.V. Psihofiziologichni mehanizmi praksisu lyudini. K.: Vidavnichij Dim «Slovo», 2013. 640 s.
13. Klivenko V.V. Teoretiko-metodologichni problemi psihologiyi: psihosemiotichnij analiz ponyat. K.: Vidavnichij dim «Slovo», 2017. 304s.

14. Klimenko V.V. Psihofiziologichna asimetriya pivkul mozku i servomehamizmi u zdijsnenni namiru lyudini / V.V. Klimenko // Aktualni problemi psihologiyi: Zbirnik naukovih prac Institutu Psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini, 2018. T.V: Psihofiziologiya. Psihologiya praci. Eksperimentalna psihologiya. Vip. 17. S. 89 – 106.
15. Klimenko V.V. Psihofiziologichni servomehanizmi energetichnoyi zhittiestijkosti lyudini / V.V. Klimenko // Aktualni problemi psihologiyi: Zbirnik naukovih prac Institutu Psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini, 2019. T.V: Psihofiziologiya. Psihologiya praci. Eksperimentalna psihologiya. Vip. 18. S. 43-73.
16. Klimenko Viktor. Psihofiziologichni mehanizmi praksisu lyudini. Lambert academic publishing, 2020. 268 s.
17. Psykhofiziologichne zabezpechennia stanovlennia fakhivtsia u profesiiakh typu "liudyna-liudyna" : monohrafiia / Za red. O.M. Kokuna. – Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. - 266 s.
18. Psykhofiziologichni zakonomirnosti profesiinoho samozdiisnennia osobystosti : monohrafiia / O.M. Kokun, V.V. Klymenko, O.M. Korniiaka, O.R. Malkhazov [ta in.]; za red. O.M. Kokuna. – K.: Pedahohichna dumka, 2015. – 297 s.
19. Sechenov I. M. Elementy mysli // Izbr. proizved.: fiziologiya i psihologiya. T. 1.M., 1952. S. 272 - 427.
20. Spinoza B. Izbr. proizv., M. 1957.
21. Uhtomskij A. A. Uchenie o dominante. // Sobr. soch., t.1. L., 1950. 330 s.

Klimenko V.V. Psychophysiological of the purposeful operating under the reverse fore-sights of tone of man. The purposeful action of man differs from other conservative activity ability to use part of energy of "metabolic to the tail metabolism", "sensory cloud" that is spilled by the rain of words and in a scale it is "liked the estimation of action it is disliked", for strengthening or послаблення of her psychical adjusting. "Metabol-ic tail" to strengthen the clot of energy solvent to the robot of mechanisms of further action, forming the стахостичній pro-cess of their mutual strengthening. A "sensory cloud" is material for formation of characters, feelings and ideas for clarifica-tion of subjectness, comparisons and evaluation of actions : character dichotomy on "known it is not known", trichotomy of feelings on "gnostic", "ethic", "poetic" and an idea is "correct" the "erro-neous" opens wide space to the critical making of counteractions to the uncomfortable phenomena. Positive reverse influence on an acton strengthens adjusting and rate of development, negative, - stabilizes, gives firmness, stability and self-control of action. The features of realization of internal aim of психе were studied by reverse influences of operating on tone of man, in particu-lar, ростові motions appeared in the anabolism of substances profitable energy and condensing of information; organs of the internal feelings (гештальти and reasons of actions) instincts renew and strengthen a homoeostsis wisdom of body; the regenerate operating on the automated skills release them from semantic control; organ a mind unites гештальти and offenses of apperception with unknown and exposes to them the analysis; the organ of discretion combines, synthesiz-es oppositions in integrity and creates a foresight new model of object, and criticism sets the method of her application.

Keywords: entelecheia, purposeful actions, reverse influences,foresights, tone, tropos, instincts, mind, automatism, mind, discretion.